

1. Булінг та кібербулінг у підлітковому середовищі. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/bullying-cyberbylling-teens-Ukraine> (дата звернення: 19.01.2022)
2. Onufriieva L., Honcharuk N. Психологічні засади булінгу в юнацькому віці. *Psychological journal*. 2019. 22. Р. 25-39.
3. Андросюк В. Г., Суденко Ю. А. Проблема булінгу в сучасному юридико-психологічному просторі України. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_1_46 (дата звернення: 19.01.2022)
4. Dholakia U. What Is Cancel Culture? URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-science-behind-behavior/202007/what-is-cancel-culture> (дата звернення: 19.01.2022)
5. Toler L. The Mental Health Effects of Cancel Culture. URL: <https://www.verywellmind.com/the-mental-health-effects-of-cancel-culture-5119201> (дата звернення: 19.01.2022)

Гоголева Ганна Миколаївна

здобувач вищої освіти

*другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету*

Науковий керівник:

Агарков Олег Анатолійович

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології*

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВІДНОСИН

Відносини між батьками та дітьми є абсолютно особливим типом відносин, у які кожна людина залучена особисто. Згідно з Л.Троллем і К. Фінгерманом, дитячо-батьківські відносини носять специфічний характер і відрізняються від усіх інших видів відносин (таких як партнерські, сімейні та дружні) своїм ступенем близькості [10].

Дослідники, які вивчали дитячо-батьківські відносини, зосередилися на різних аспектах. Деякі з них побудували своє дослідження, на аналізі, як відносини між батьками та дітьми впливають на прийняття рішень та спілкування з дітьми, а також на вплив дитячо-батьківських відносин на розвиток емоцій щодо їх функціонування та регуляції у дітей [3]. З появою широких досліджень у галузі генетики деякі дослідники продовжили вивчення генетичної природи батьків та того, як вона впливає на характеристики дітей. Велика кількість досліджень присвячена таким питанням, як прихильність до

батьків [1, С. 353-370]. Батьки не єдине джерело впливу на дітей; у міру дорослішання діти більше схильні до впливу однолітків, засобів масової інформації та інших зовнішніх факторів поза сім'єю. Важливо відзначити, що стосунки, які існують між батьками та їхніми дітьми, відображають тип сімей, з яких вони походять.

Вивчення відносин між батьками та дітьми може бути засноване на теорії прихильності. Теорія прихильності стосовно дітей підкреслює важливість дбайливих відносин для розвитку дитини; це також передбачає, що добрі дбайливі відносини між батьком та дитиною формують майбутній соціальний, когнітивний та емоційний розвиток цієї дитини [1, с. 353-370]. Джон Боулбі сформулював теорію прихильності, спираючись на концепції біології та психоаналізу. Відповідно до цієї теорії, у дітей розвиваються внутрішні уявлення про відносини в результаті взаємодії з їх основними опікунами (наприклад, батьками), які вони згодом використовують для підтримки інших відносин. Теорія прихильності також передбачає, що відносини між батьками та дітьми мають довгострокові наслідки для формування психологічного функціонування дитини [4].

У дитинстві дитячо-батьківські відносини характеризуються високим рівнем прихильності дітей до своїх батьків (особливо матерям) через сильні емоційні та фізичні зв'язки між дитиною та її батьками. Втрата об'єкта прихильності супроводжується тривогою та горем, що може призвести до проблем у соціальному та емоційному розвитку дитини. Сильні зв'язки прихильності між дітьми та їхніми батьками є необхідною умовою гарного психічного здоров'я майбутньої дорослої людини. Вважається, що прихильність немовляти до батька розвивається завдяки послідовному реагуванню батька на потреби дитини, що призводить до внутрішньої робочої моделі прихильності та дбайливих стосунків [3, с. 309-316].

Дослідження значно відрізняються щодо ступеня кореляції між поведінкою батьків та дітей. Поведінка батьків може по-різному впливати різних дітей залежно від таких чинників, як вік, стать і темперамент. Вивчення характеристик виховання (наприклад, дисциплінарної практики та контролю) та антисоціальної поведінки дітей виявили суттєву кореляцію. Тобто негативна батьківська поведінка впливає на відносини батька-дитину. Відносини, що ведуть до зменшення нагляду за дітьми, більшої каральної дисципліни та меншої залученості дітей надалі може призвести до антигромадської поведінки у дітей. У багатьох дослідженнях, присвячених оцінці відносин між дітьми та батьками, оцінювалася поведінка, яку можна вважати екстерналізацією, наприклад вживання алкоголю і наркотиків. Важливо, що у моделях реципрокного ефекту як батьки впливають поведінка дитини та її взаємодія, а й функціонування дитини служить у тому, щоб викликати батьківські реакції.

Темперамент, що відноситься до поведінкового стилю людини, пов'язаний із стосунками між батьками та дітьми. Він розвивається у ранньому віці, зазнає процесу модифікації протягом усього життя та частково

вкорінений у генетичній будові людини [7, с. 867-882]. Різні дослідження темпераменту показали зв'язок між темпераментом та генетикою. Дослідники визначили дітей з різним темпераментом і вивчили, чим вони відрізняються у тому, як вони взаємодіють зі своїми батьками, та в тому впливі, який батьки надають на них. Характеристики дитячого темпераменту ініціюють двоспрямовані процеси, що відбуваються між ними та їхніми батьками. Одна й та батьківська практика може по-різному спрямовувати дітей із різним темпераментом. Батьківська твердість і обмежаність є важливими факторами у запобіганні розвитку екстерналізуючої поведінки у тих, хто чинить опір і важких дітей, ніж у дітей з легшим темпераментом.

Було виявлено, що депресивні та вороже налаштовані батьки менш прив'язані до своїх дітей, більше відчувають провини та обурення та виявляють незадоволеність навичками спілкування зі своїми дітьми [2, с. 552-559]. Дослідниками також виявлено, що вищий рівень негативної афективності батьків пов'язані з вищим рівнем негативності в дітей-підлітків, симптомами депресії, суїцидальними думками, чи спробами здійснити суїцид [6].

Крім того, деякі дослідники також показали зв'язок між відносинами між батьками та дітьми та психологічними наслідками у дітей, такими як проблеми з поведінкою, тривогою та антисоціальним розладом особистості у дорослому віці [5, с. 589-600]. На думку соціальних психологів, сім'ю можна визначити як основну соціальну групу в суспільстві, яка зазвичай складається з одного, або двох батьків та їхніх дітей. У психології поняття сім'ї розглядається виходячи з сутності сім'ї та динаміки сімейних взаємодій. У більшості культур рання соціалізація відбувалася у контексті сімей, зокрема, взаємодія батьків та дітей. Кожна підсистема сім'ї важлива для розуміння дитячо-батьківських відносин. Загалом існує два основних типи сім'ї: нуклеарна (складається з матері, батька та їх дітей) та розширена сім'я (складається з більшої кількості родичів, включає батьки, діти, двоюрідні брати, тітки, дядьки, бабусі та дідусі, прийомні діти та ін.). Інші важливі форми сім'ї включають: сім'ї з одним з батьків і прийомні сім'ї.

Фундаментальним аспектом сімейної структури, який не можна залишати поза увагою під час обговорення відносин між батьками та дітьми, є спілкування. Спілкування є основою соціальних відносин. Воно включає слухання, доступність, розуміння, взаємну повагу та емоції. По суті, спілкуватися означає вміти віддавати та отримувати. Спілкування відіграє життєво важливу роль, коли йдеться про стосунки між батьками та дітьми. Спілкування встановлює та підтримує відносини між батьками та дітьми, робить взаємодію між батьками та дітьми міцною та ефективною, а також робить значний внесок у досягнення взаєморозуміння. Це означає, що більше батьки спілкуються зі своїми дітьми, то більше в дітей з віком поліпшуються їх комунікативні здібності (тобто хороші стосунки з оточуючими людьми).

С. Нгай стверджує, що спілкування дуже важливе у взаємодії батьків та дітей, особливо якщо батьки хочуть знайти найкращі способи передачі

важливих життєвих цінностей своїм дітям. Отже, гарне спілкування між батьками та дітьми, наповнене довірою та повагою, може підвищити самостійність дітей та забезпечити їм адекватну підтримку для виконання завдань розвитку у підлітковому віці. В експерименті, проведеному С. Нгаєм, результати показали, що спілкування між батьками та дітьми більше сприяє розвитку дітей, ніж батьківський контроль та батьківська турбота. Час, проведений батьками з дитиною, відіграє суттєву та чітко визначену роль у відносинах між батьком та дитиною [8, с. 91-101].

Патрісія-Лусіана Ранкан вивчала витрачений час з дитиною, та виявила, що час, проведений з дитиною, позитивно впливає на спілкування між батьками та дітьми, особливо коли батько приділяє дитині достатньо часу [9, с. 11-14]. Кожна сім'я – це унікальна система зі своїми правилами та традиціями. Коли дитина народжується, вона стає частиною цієї системи та поступово адаптується до неї. У більшості суспільств батьки несуть основну відповідальність за навчання дітей бажаним напрямком, контролюючи, навчаючи та дисциплінуючи їх у міру їхнього дорослішання.

Діти засвоюють моральні цінності у процесі соціалізації, більшість якої пов'язані з вихованням. Виховання – це двоспрямований процес, який включає в себе складну взаємодію між еволюційною схильністю, генетичними та соціокультурними факторами. Подружні стосунки задають тон всім іншим відносинам у сім'ї, створюючи середовище, що сприяє ефективному вихованню дітей.

Методи виховання впливають те що, як діти реагують на негативну інформацію. Якісне виховання дітей може сприяти психологічній адаптації дітей до економічних труднощів у період їхнього переходу від дитинства до дорослого життя. Стилi виховання, що характеризуються відсутністю теплоти та прийняття, надмірним контролем та надмірним захистом, а також високим рівнем критики можуть бути факторами ризику негативної поведінки у дітей.

Список використаної літератури:

1. Antonucci, T. C., Akiyama, H., Takahashi, K. Attachment and close relationships across the life span. *Attachment and Human Development*. 2004. № 6 (4). P. 353-370.
2. Barnard, M., McKeganey, N. The impact of parental problem drug use on children: What is the problem and what can be done to help? *Addiction*. 2004. № 99. P. 552-559.
3. Boutelle, K., Eisenberg, M. E., Gregory, M. L., Neumark-Sztainer, D. The reciprocal relationship between parent-child connectedness and adolescent emotional functioning over 5 years. *Journal of Psychosomatic Research*. 2009. № 66. P. 309-316.
4. Bowlby, J. Attachment and loss, volume II. Separation: Anxiety and anger. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 1973. № 30. P. 1625-1629.

5. Galen, B. R., Underwood, M. K. A developmental investigation of social aggression among children. *Developmental Psychology*. 1997. № 33. P. 589-600.
6. Laird, R. D., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. Parents' monitoring-relevant knowledge and adolescents' delinquent behavior: evidence of correlated developmental changes and reciprocal influences. *Child Development*. 2003. № 74. P. 752-768.
7. Lemery, K. S., Essex, M. J., Smider, N. A. Revealing the relation between temperament and behavior problem symptoms by eliminating measurement confounding: expert ratings and factor analyses. *Child Development*. 2002. № 73 (3). P. 867-882.
8. Ngai, S. S., Cheung, C., To, S., Liu, Y., Song, H. Parent-child relationships, friendship networks, and developmental outcomes of economically disadvantaged youth in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*. 2013. № 35. P. 91-101.
9. Patricia-Luciana, R. The time factor: Does it influence the parent-child relationship?! *Elsevier, Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2011. № 33. P. 11-14.
10. Troll, L. E., Fingerman, K. L. Connections between parents and their adult children. In C. Magai, S. McFadden (Eds.), *Handbook of emotion, adult development, and aging* San Diego: Academic Press. 1996. P. 185-205.

Горленко Валентина Миколаївна

*науковий співробітник лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру практичної психології і
соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України*

Сосновенко Наталія Василівна

*науковий співробітник лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру практичної психології і
соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України*

**МОДЕЛЬ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей (Закон України «Про освіту»). А одним із головних завдань сучасної освіти є створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти.

Значущість цього питання підкріплюється «Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій